

УДК 657.6:004.413.4

ОЦІНЮВАННЯ АУДИТОРСЬКИХ РИЗИКІВ В СЕРЕДОВИЩІ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

Фостолович В. А., к. с.-г. н., доцент
Спориш О. І.

Вінницький національний аграрний університет

Аудиторська діяльність супроводжується виникненням сукупності ризиків, які аудитору необхідно оцінити для прийняття рішення стосовно доцільності проведення перевірки. В середовищі комп'ютерних інформаційних систем доцільним є застосування міжнародної практики та програмного забезпечення.

Ключові слова: аудит, ризики, інформаційні системи, програмне забезпечення.

Постановка проблеми. Функціонування підприємств в умовах сьогодення передбачає складність та чисельність здійснення господарських операцій, які мають прямий вплив на ефективність діяльності суб'єктів господарювання. Доцільність застосування управлінських дій визначає економічний результат діяльності підприємств, що зумовлює впровадження ефективних форм контролю на рівні підприємства. Кожне підприємство у загальній системі менеджменту формує систему внутрішньогосподарського контролю. Проте, в суб'єктів господарювання, у яких перетинаються інтереси багатьох зацікавлених сторін, зумовило необхідність незалежного аудиторського контролю, який проводять аудитори, аудиторські фірми. На сьогодні для виконання контрольних функцій стали практично незамінними комп'ютерні методи тестування цифрових даних у ході так званих процедур по суті (відносно рахунків) і при виконанні аналітичних процедур. Тому важливим постає питання оцінки ризиків в результаті діяльності аудиторів в умовах застосування комп'ютерних інформаційних систем та пристосувати технології своєї роботи або навіть значної її зміни з використанням спеціальних методів і комп'ютерних програм при проведенні аудиторської перевірки підприємств, які застосовують автоматизовані фінансово-облікові системи відповідно до зарубіжної практики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема оцінки аудиторських ризиків в комп'ютерних інформаційних системах досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: І.М. Белоусова, М.В. Болдуєв, С.В. Івахненко, Р. Л. Ус, В. М. Чубай та інші. Проте питання методики оцінки аудиторського ризику в умовах застосування комп'ютерних інформаційних систем, так як це здійснюється відповідно до міжнародної практики вивчено не в повному обсязі, тому потребує подальшого доопрацювання та розробки основних методичних підходів до оцінювання аудиторських ризиків в середовищі комп'ютерних інформаційних систем відповідно до міжнародної практики.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка методичних підходів до оцінювання аудиторських ризиків в середовищі комп'ютерних інформаційних систем відповідно до міжнародної практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі діяльності аудиторів та аудиторських фірм важливою є проблема оцінки аудиторського ризику. Міжнародна практика пропонує застосовувати в діяльності контролюючих органів автоматизовані системи контролю. Останні дозволяють виявити важливі тенденції в діяльності підприємства, виявити незвичайні відхилення і диспропорції показників (якщо вони мають місце). Застосування комп'ютерної обробки дає можливість збільшити обсяг вибірки (без додаткових витрат часу) і, таким чином, підвищити надійність отриманих результатів.

Оскільки аудитор несе відповідальність за результати перевірки, то важливим етапом на організаційній стадії аудиту є оцінка аудиторського ризику.

Аудиторський ризик складається з трьох складових (властивого ризику, ризику контролю та ризику невиявлення), добуток яких не повинен перевищувати 5%. Перевищення такого бар'єру може призвести до того, що аудитор може висловити неадекватну думку в тих випадках, коли в документах бухгалтерської звітності є значні перекручення, іншими словами, за неправильно підготовленою звітністю буде представлено аудиторський висновок без зауважень.

На основі визначення величини аудиторського ризику аудитор приймає рішення про доцільність проведення перевірки на конкретному підприємстві.

Величина даного показника залежить від особливостей господарської діяльності підприємства та якості функціонування системи внутрішнього контролю підприємства.

Згідно з вимогами Міжнародного стандарту № 400 "Оцінка ризиків та внутрішній контроль", аудитор повинен оцінити властивий (притаманний) ризик і ризик невідповідності внутрішньої системи контролю і управління.

Найважливішим тут є оцінка аудитором ризику внутрішнього контролю — ефективності системи внутрішньогосподарського контролю підприємства, тобто її спроможності попереджати і виявляти помилки на підприємстві, оцінка розміру аудиторського ризику невиявлення суттєвих помилок у звітності підприємства, який існує під час проведення аудитором аудиторських процедур, і визначення на підставі цього найважливіших напрямків аудиту.

Оцінка ризику є складним ітераційним процесом. Аудитор проводить оцінку ризику перед проведенням аудиту. Однак якщо в процесі перевірки він виявив певні проблеми, пов'язані з функціонуванням системи контролю, то повинен скоригувати свою оцінку ризику і програму аудиту.

Відповідно до Положення про міжнародну аудиторську практику № 1008 "Оцінка ризику та внутрішній контроль: характеристики та особливості в КІС" аудитор повинен врахувати вплив ризиків використання комп'ютерних інформаційних систем (КІС) для того, щоб оптимально виконати процедури контролю і максимально понизити вірогідність надання неправильних висновків і рекомендацій. Особливості оцінки ризиків при застосуванні комп'ютерних інформаційних систем підприємства (КІСП) і комп'ютерних систем бухгалтерського обліку (КСБО) здійснюються відповідно до методики Міжнародного стандарту 401 "Аудит у середовищі комп'ютерних інформаційних

систем".

Аудитор повинен зрозуміти, які заходи вживає суб'єкт господарювання щодо ризиків, які впливають із використання інформаційних технологій (ІТ). Використання ІТ впливає на спосіб здійснення контрольної діяльності. Аудитор розглядає, чи суб'єкт господарювання належним чином компенсував ризики, пов'язані з ІТ за допомогою створення ефективних загальних засобів контролю ІТ і засобів контролю прикладних програм. З погляду аудитора, засоби контролю над ІТ-системами є ефективними, коли вони підтримують цілісність інформації і безпеку даних, які ця система обробляє.

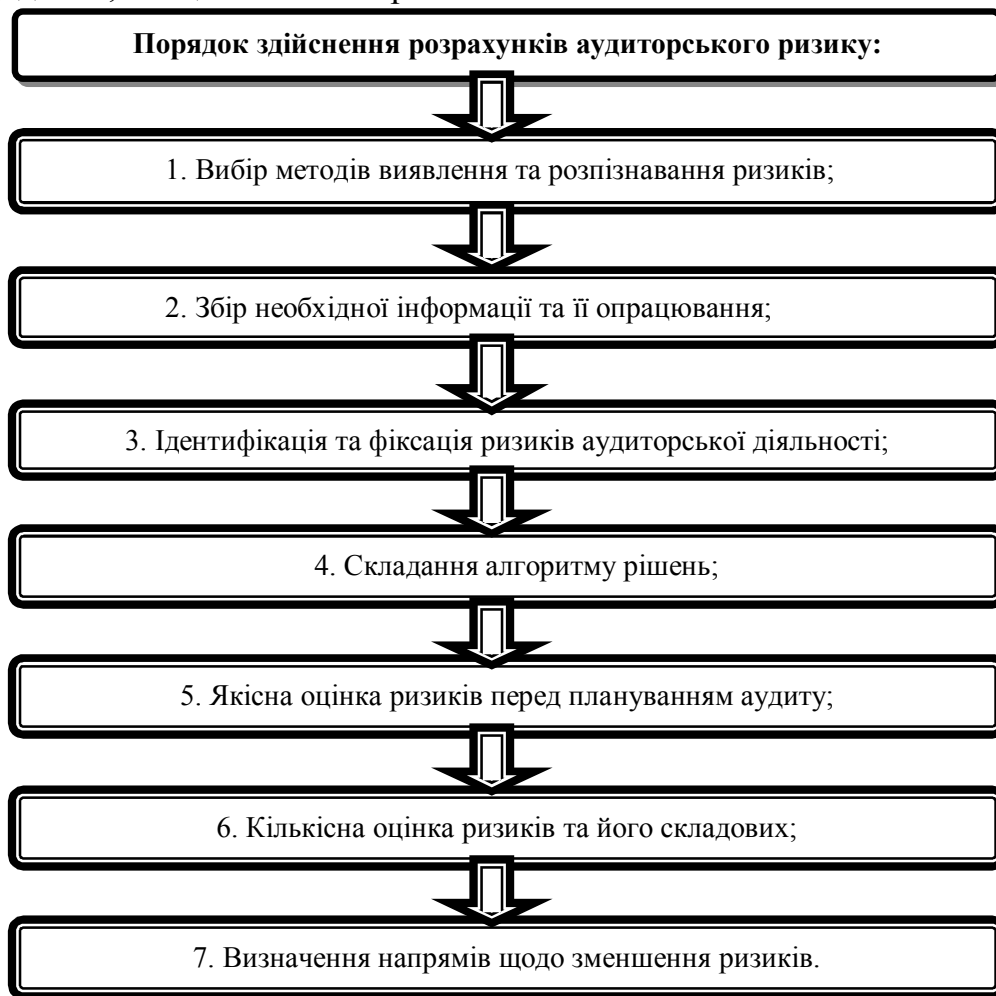

Рис.1. Алгоритм розрахунку аудиторських ризиків

Тому, комп'ютерна оцінка аудиторського ризику являє собою процес визначення рівня ризику аудиту функціональних підсистем, елементів, процесів ІТ-середовища тощо. На практиці, оцінку аудиторського ризику, зазвичай, застосовують як на етапі планування, так і на етапі проведення ІТ-аудиту. Професійні аудитори застосовують її лише для тих елементів об'єкта аудиту, які було оцінено як суттєві (матеріальні для відображення в аудиторському висновку), а також для тих, залишковий ІТ-ризик яких є неприйнятно високим [4].

Як відомо, з 2006 року таку форму незалежного контролю, як аудит, слід вважати суто комп'ютерною [5, с. 192]. Звичайно, це дозволить спростити та полегшити роботу аудитора. Однак існує безліч протиріч та перешкод щодо

впровадження використання комп'ютерної техніки та комп'ютерних технологій в аудиті. До найважливіших з них належать такі.

1. Аудит фінансової звітності згідно з міжнародними стандартами аудиту багато в чому має за основу так зване "професійне судження" аудитора, яке ґрунтується на його досвіді та інтуїції. Бездумна комп'ютеризація аудиту при цьому може призвести до такої його автоматизації, що потягне за собою ряд упущень та помилок при проведенні аудиту.

2. Ризики, пов'язані з використанням комп'ютерних систем обробки даних, можуть бути досить значними. При цьому ймовірність неправильної обробки даних чи втрати частини інформації стає реальною загрозою правильності аудиторського висновку.

3. Розробка аудиторського програмного забезпечення є досить копітким процесом, який, до того ж, потребує значних фінансових витрат.

Аудитор зобов'язаний мати достатнє уявлення про комп'ютерну систему клієнта в цілому, щоб правильно планувати, направляти і контролювати роботу експерта. Слід розуміти, що експерт оцінює комп'ютерну систему обробки даних, а аудитор - достовірність інформації, яка міститься в звітності, сформованій за допомогою цієї системи. Таким чином, використання клієнтом КІСП вносить додатковий аудиторський ризик (рис. 2).

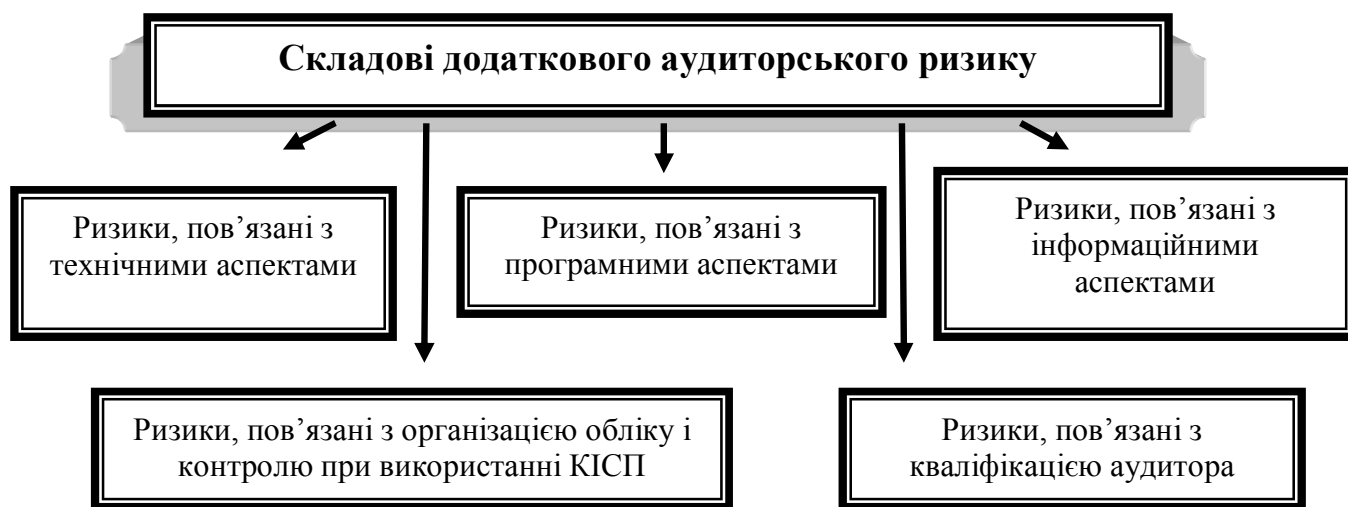

Рис. 2. Складові додаткового аудиторського ризику

Відповідно до цих складових додатковий аудиторський ризик розраховується за формулою:

$$R_{\text{дод}} = R_1 \square R_2 \square R_3 \square R_4 \square R_5,$$

де: R_1 - ризики, пов'язані з технічними аспектами;

R_2 - ризики, пов'язані з програмними аспектами;

R_3 - ризики, пов'язані з інформаційними аспектами;

R_4 - ризики, пов'язані з організацією обліку і контролю при використанні КІСП;

R_5 - ризики, пов'язані з кваліфікацією аудитора.

Для того, щоб розрахувати додатковий аудиторський ризик, аудиторю

необхідно знайти кожен складову з вище поданої формули. Розглянемо їх розрахунок на рисунку 3.

Формула розрахунку	Значення складових
$R_1 = R_{11} \cdot R_{12} \cdot R_{13} \cdot R_{14} \cdot R_{15} \cdot R_{16}$	<p>R_{11} — ризики, пов'язані із придбанням дешевого обладнання або у ненадійних постачальників; R_{12} — ризики, викликані браком технічного обслуговування і контролю; R_{13} — ризики, викликані браком оновлення апаратних засобів; R_{14} — ризики, викликані браком фізичного захисту від крадіжок; R_{15} — ризики, викликані браком системи протидії стихійним лихам і перепадам живлення; R_{16} — ризики, викликані браком реєстрації роботи апаратного забезпечення.</p>
$R_2 = R_{21} \cdot R_{22} \cdot R_{23} \cdot R_{24} \cdot R_{25} \cdot R_{26}$	<p>R_{21} — ризики, викликані браком або застарілістю антивірусних програм; R_{22} — ризики, пов'язані з невиконанням перевірки цілісності програм і даних; R_{23} — ризики, викликані браком останніх оновлень в операційних системах; R_{24} — ризики, викликані браком ведення журналів операційних систем і прикладних програм; R_{25} — ризики, викликані використанням неліцензійного програмного забезпечення; R_{26} — ризики, викликані використанням малотиражного програмного забезпечення або придбання його в сумнівного постачальника.</p>
$R_3 = R_{31} \cdot R_{32} \cdot R_{33} \cdot R_{34} \cdot R_{35} \cdot R_{36} \cdot R_{37}$	<p>R_{31} — ризики, викликані ненааявністю або неефективністю організаційної політики розподілу або системи контролю доступу до інформації; R_{32} — ризики, викликані відсутністю або неефективністю шифрування інформації при зберіганні та передачі; R_{33} — ризики, викликані відсутністю або неефективністю призначення паролів; R_{34} — ризики, викликані браком контролю вхідної інформації; R_{35} — ризики, викликані браком перевірки цілісності інформації; R_{36} — ризики, викликані браком контролю правильності вхідної інформації; R_{37} — ризики, викликані відсутністю архівації інформації.</p>
$R_4 = R_{41} \cdot R_{42} \cdot R_{43} \cdot R_{44}$	<p>R_{41} — ризики, викликані слабкою підготовкою персоналу клієнта до роботи з КІСП; R_{42} — ризики, викликані браком чіткого поділу обов'язків і відповідальності клієнта; R_{43} — ризики, викликані ненааявністю або неефективністю політики використання КІСП;</p>
$R_5 = R_{51} \cdot R_{52} \cdot R_{53}$	<p>R_{51} — ризик неправильної оцінки КІСП; R_{52} — ризик некоректної побудови тестів КІСП; R_{53} — ризик помилкового тлумачення результатів тестів.</p>

Рис. 3. Структурні складові розрахунку додаткового аудиторського ризику

Таким чином, використання КІСП на підприємстві створює специфічні аудиторські ризики, які тісно пов'язані з поняттям інформаційної безпеки КІСП.

Як видно з таблиці 1, для того, щоб аудитору визначити додатковий ризик, необхідно знайти безліч показників, що може зайняти багато часу.

Висновки. Отже, використання інформаційних технологій є важливим елементом успішної роботи аудитора і, звичайно, необхідною умовою її виконання. Проте, використання КІС не гарантує зменшення ризиків під час проведення незалежного аудиту. Провівши дане дослідження, ми вважаємо, що оцінювання аудиторських ризиків в середовищі комп'ютерних інформаційних систем повинне регулюватися єдиними стандартами та нормативними актами. Для того, щоб визначити додатковий аудиторський ризик з мінімальними затратами часу, необхідно врегулювати єдину методику обчислення ризиків, що виникають в комп'ютерному середовищі.

Література

1. Івахненко С. В. Комп'ютерний аудит: Контрольні методики і технології [Текст] / С. В. Івахненко. - К.: Знання, 2005. – 286 с.
2. МСА № 400 "Оцінка ризиків та внутрішній контроль".
3. МСА № 401 "Аудит у середовищі комп'ютерних інформаційних систем"
4. Ус Р. Л. Аудиторський ризик в ІТ-середовищі [Текст] / Р. Л. Ус // Економічні науки. Серія: «Облік і фінанси». – Випуск 8 (29). – Ч. 4. – 2011.
5. Фостолович В. А. Потреба застосування інформаційних технологій в аудиторській практиці відповідно до міжнародних вимог [Текст] / В. А. Фостолович, К. П. Паламарчук // Інноваційна економіка. – 2012. - №1. – С. 192 – 195.

Summary

Assessment of audit risk in an environment of computer information systems in accordance with international practice / Fostolovych V.A., Sporysh O.

Audit activity is accompanied by the emergence of aggregate risk that the auditor must evaluate to decide on appropriate inspection. In the environment of computer information systems it is expedient to use international practices and software.

Keywords: audit, risk, information systems, software.